

УДК: 347.97 (477)

Синельнік Р.В.

*ст. викладач кафедри конституційного та
трудового права юридичного факультету ЗНУ*

Коваль К.В.

*студентка 6 курсу
юридичного факультету ЗНУ*

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Дослідження питання про якість судової влади, пріоритетні напрями її вдосконалення, процес проведення судово-правової реформи є першочерговими завданнями сучасної юридичної науки, оскільки ці проблеми пов'язані з переосмисленням ролі суду в процесі зміцнення національної державності, в охороні прав та законних інтересів громадян у період становлення правової держави.

Дослідженням системи правосуддя займаються багато вчених теоретиків: О. Данилюк, В. Погорілко, В. Селіванов, В. Тацій, Ю. Тодика, Д. Філін, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та інші, а також багато юристів-практиків: В. Капустинський, В. Маличенко, Б. Сльховський, Є. Сльховський, М. Оніщук та ін.

Специфіка органів суду полягає в тому, що суд не є суб'єктом державно-правових відносин, за яким інша сторона може пред'явити претензії. Він виступає як орган правосуддя, орган, що розглядає спір про

право, де відповідні сторони спору мають взаємні права та обов'язки. Діяльність суду має гарантувальне значення для реалізації, наприклад, політичних прав громадян. Роль судів загальної юрисдикції в розгляді спорів, пов'язаних з державно-правовою сферою, останніми роками істотно зростає. Це пов'язано, насамперед з тим, що в умовах змагальності виборчого законодавства значно зростає кількість порушень виборчого законодавства [15, с. 106].

В умовах формування суверенної, демократичної, правової держави суттєво підвищується роль суду і суддів, оскільки змінюється ставлення насамперед до поняття права, стверджується природний, а не дарований характер прав і свобод людини, проголошується їх найвища соціальна цінність і пріоритетність їх захисту, обмеження державної влади правом, поділ влади з характерною для неї системою

стримувань та противаг, можливість судової влади захищати людину від будь-яких правопорушень і посягань, у тому числі блокувати неконституційні та незаконні нормативні акти.

Якою ж має бути судова влада, щоб вона могла ефективно виконувати як традиційні, так і якісно нові функції щодо захисту прав і законних інтересів людини і громадянина?

Реалізація закріплених у Конституції України положень про місце та роль судової влади у сучасній державі, а також впровадження конституційних нововведень в організацію і функціонування правосуддя зумовили актуальність та необхідність подальшого реформування судової системи та дослідження даної проблеми як на теоретичному так і практичному рівнях, оскільки від того як реалізуються на практиці конституційні положення про судову владу та правосуддя, як вони розвиваються і деталізуються, значною мірою залежатиме розвиток і зміцнення української державності, демократичних і правових засад у нашому суспільстві.

Тривалий час у свідомості людей закріплювалось уявлення про суд як репресивний орган, покликаний здійснювати санкції покарання. Образ "суду-поліцейського", "суду-ката" й досі живе у свідомості людей, тоді як у правовій державі суду належить суттєво інша роль. Він захищає громадян від свавілля, бюрократизму і беззаконня, здійснює контроль над державним управлінням, особливо в ситуації конфлікту між державою і особою, а також контроль за законністю методів боротьби із злочинністю. Суд має перевіряти: чи розкрито злочин, чи обґрунтовано обвинувачення, чи не було порушень під час досудового слідства, чи не постраждали при цьому інтереси громадян і суспільства в цілому.

Отже, в умовах нових економічних і політичних реалій виникла необхідність реформування всієї правової інфраструктури,

насамперед її центральної ланки - судової системи. Проте запровадження судово-правової реформи, яке, безумовно, має шлукатись не лише як трансформація судової системи в напрямі підвищення її ефективності, а й у більш широкому контексті становлення демократичної судової влади, яка б мала здатність виконувати належні їй функції, створювати в державі умови для верховенства права, законів та забезпечення реального захисту прав і свобод людини і громадянина", передбачає, з одного боку, гарантування та забезпечення державою конституційних принципів функціонування цієї гілки влади, а з іншого - сприяння її становленню як основного інституту захисту прав, свобод та законних інтересів громадян [13, с.143].

Проте необхідно визнати, що на сьогоднішній день Україна на шляху до становлення як правової, незалежної соціальної держави завершила певний етап реформування судово-правової системи нашої держави, який характеризується як позитивними, так і негативними моментами. Однак зупинитись на досягнутому не варто, оскільки процес реформування судово-правової системи триває, і хоча на сьогоднішній день ні вчені ні практики так і не винайшли єдиної Концепції судово-правової реформи, вважаємо за необхідне хоча б окреслити пріоритетні напрями реформування.

Отже, спробуємо більш докладно зупинитись на питанні про пріоритетні напрями вдосконалення судової влади, яких необхідно дотримуватись в процесі її реформування судово-правової системи, а саме.

- Формування незалежної судової влади, яка сприятиме ефективному захисту прав і свобод людини та громадянина, оскільки вона є важливим дійовим інструментом здійснення стримувань і противаг у механізмі поділу влади. Створення справді незалежної і ефективної судової влади, забезпечення її чіткого функціонування є об'єктивною

необхідністю, одним із найважливіших державних пріоритетів у складному процесі побудови демократичної, правової держави. Адже без цього не можна створити міцних правових гарантій, які забезпечували б надійний судовий захист соціально-економічних і політичних прав громадян у процесі розвитку сучасного українського суспільства [3, с. 388]. Незалежність суду має гарантуватись державою і закріплюватись у нормативно-правових актах. Усі державні органи зобов'язані дотримуватись незалежності суду.

- Перебудова судової системи в напрямі її деідеологізації. Адже головною умовою реалізації судово-правової реформи слід визнати не лише відмову від "усталених стереотипів" радянського судочинства та створення законодавчої бази, а й наповнення принципів реалізації функції правосуддя реальним змістом [13, с. 169].

- Створення законодавства на основі Конституції України, норми якого відтворюють модель демократичного судочинства, що забезпечує громадянину по суті, необмежене право на справедливий судовий захист. Необхідно зазначити, що ступінь успішності реалізації судово-правової реформи в Україні багато в чому залежить від того чи зможе держава забезпечити закономірне запровадження конституційних засад та принципів здійснення судочинства.

- Забезпечення участі громадян у здійсненні правосуддя. Згідно зі ст. 124 Конституції України народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. На відміну від інших гілок влади, судова влада має бути найбільш доступною і наближеною до громадян. Вона постійно має справу з найбільш гострими й конфліктними проблемами життя людей, виступає своєрідним "барометром" ставлення людей до інститутів державної влади, а також показником їх самопочуття [1, с. 45];

- Розвиток інституту суддівського самоврядування. Вже сьогодні велике значення має участь рад суддів у процедурі призначення на адміністративні посади, надання їм права заслуховувати звіти кваліфікаційних комісій та ініціювати питання щодо дисциплінарної відповідальності суддів - це безперечно, ознака суттєвого підвищення ролі і значення суддівського самоврядування у діяльності судів [14, с. 459]. На наш погляд саме органи суддівського самоврядування спроможні забезпечити вираження інтересів суддів України перед державними органами та громадськими організаціями.

- Забезпечення матеріально-фінансового та організаційного забезпечення судів. Хоча В. Маляренко і зазначає, що є позитивні зрушення в цьому напрямі, наприклад, останнім часом поступово збільшується заробітна плата суддів та працівників апарату судів, збільшуються асигнування на здійснення правосуддя, багато судів отримали нові приміщення, старі ремонтуються, тобто держава поступово змінює своє ставлення до судової гілки влади [5, с. 7]. Проте, вважаємо, що без радикального збільшення обсягів фінансування стає досить проблематичним виконання обов'язку держави перед громадянами щодо забезпечення їх конституційного права на судовий захист. Наприклад, корупційність суддів та апарату суду, теж, насамперед, залежить від низької заробітної плати і незадовільного рівня життя.

Хотілося б акцентувати увагу на тому що передусім необхідно щоб проблеми судів розглядалися не хаотично і спорадично, а відповідно до чіткої програми, комплексно і системно, після ґрунтовного їх вивчення. Інакше, кажучи словами В. Маляренка "ми постійно забігатимемо вперед, а потім повертатимемось назад. Смигатимемось в різні боки, як це відбувається із судом присяжних, Касаційним судом України, переглядом справ, безстроковим обранням суддів тощо" [7, с. 6].

Таким чином, вже сьогодні можна підкреслити, що в Україні є достатньо підстав для створення справді демократичного, незалежного, справедливого і неупередженого правосуддя для посилення судової влади, від стану якої багато в чому залежить сила держави. Зі слабкою владою суспільство не зможе поліпшити стан справ в економіці. Подолати злочинність. Протистояти розкраданню державного майна тощ. Необхідно усвідомити, що суд має бути справді незалежним у прийнятті рішень, винесенні вироків. Він не повинен оглядатись ні на законодавчу, ні на виконавчу владу а має керуватись лише законом. Саме розуміння цього і має стати ключовим елементом при подальшому реформуванні судово-правової системи.

Література:

1. *Грошевий Ю.М., Марочкін І.Є.* Органи судової влади в Україні. - К.: Ін Юре, 1997. - 20 с.
2. *Капустинський В.* Судово-правова система як складова методології державного управління // *Право України.* - 2005. - №1. - С.33-36.
3. Конституційне право України: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. Ю.М. Тодики та В.С. Журавського. - К.: Ін Юре, 2002. - 544 с.
4. Конституційно-правові засади становлення української державності / *В.Я.Тадій, Ю.М.Тодика, О.Г.Данильчак.* - Х.: Право, 2003. - 328 с.
5. Конституція України: Науково-практичний коментар / *В.Б.Авер'янов, О.В.Батанов, Ю.В.Баулін та ін.* - Харків: Право; Ін Юре, 2003. - 808 с.
6. *Міляренко В.* Про рівень правосуддя в державі та повагу до суду // *Юридична Україна.* - 2004. - № 1. - С. 4-10.
7. *Міляренко В.Т.* Суддя - визначальний фактор існування демократичного суспільства // *Вісник Верховного Суду України.* - 2003. - №6. - С. 6.
8. *Сльожеський Б., Сльожеський Є.* Конституційні засади судової влади в умовах формування правової держави // *Вісник Академії правових наук України.* - 2003. - № 1. - С.45-51.
9. *Онищук М.* Судово-правова реформа: чи буде дано відповіді на виклику часу // *Право України.* - 2003. - № 5. - С.15-18.
10. *Полжський А.Г.* Конституційні засади реалізації судовою владою функцій правосуддя в процесі судово-правової реформи в Україні // *Держава і право.* - 2001. - № 14. - С.169-177.
11. *Полжський А.Г.* Правові гарантії здійснення правосуддя забезпечення безпристрасності та об'єктивності судового розгляду // *Держава і право.* 2001. - №13. - С.143-151.
12. *Приймак Д.* Місце і роль господарських судів у судовій системі України // *Вісник Академії правових наук України.* - 2003. - № 2-3.
13. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика / Відп. ред. В.Ф. Погорілко, Монографія. - К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України: А.С.К., 2003. - 652 с.
14. *Тодика Ю.М.* Конституція України - основний Закон держави і суспільства: Навчальний посібник. - Х.: Факт, 2001. - 382 с.
15. *Тодика Ю.Н.* Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина. - Харьков: "Фолио". "Райдер". - 1998. - 292 с.